

## Näringsutskottets yttrande 2020/21:NU3y

# Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige

---

## Till utbildningsutskottet

Utbildningsutskottet beslutade den 21 januari 2021 att ge bl.a. näringsutskottet tillfälle att yttra sig över regeringens proposition 2020/21:60 Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige och eventuella följdmotioner i de delar som rör näringsutskottets beredningsområde.

Enligt riksdagsordningen ska näringsutskottet bl.a. bereda ärenden om allmänna riktlinjer för näringspolitiken och därmed sammanhängande forskningsfrågor, immaterialrätt och energipolitik. Näringsutskottet begränsar sitt yttrande till följande förslag: motionerna 2020/21:3805 (SD) yrkandena 3, 8 och 9, 2020/21:3813 (V) yrkandena 6, 13 och 14, 2020/21:3833 (KD) yrkandena 4, 13 och 27 och 2020/21:3834 (M) yrkandena 1, 16, 24 och 25.

Näringsutskottet förordar att utbildningsutskottet avstyrker samtliga motionsyrkanden.

I yttrandet finns fyra avvikande meningar (M, SD, V, KD) och ett särskilt yttrande (L).

# Utskottets överväganden

## Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige

### Propositionen

I propositionen presenterar regeringen inriktningen för forskningspolitiken för åren 2021–2024. Politiken utgår från målet att Sverige ska vara ett av världens främsta forsknings- och innovationsländer och en framstående kunskapsnation. I budgetpropositionen för 2021 (prop. 2020/21:1) lämnade regeringen förslag och redovisade bedömningar om ökade medel till forskning och innovation. I propositionen presenteras satsningarna närmare. Regeringen fokuserar på samhällsutmaningar inom sex områden som den anser att den strategiska forskningen och innovationssatsningarna behöver ta sig an – klimat och miljö, hälsa och välfärd, digitalisering, kompetensförsörjning och arbetsliv samt ett demokratiskt och starkt samhälle. När det gäller innovation framhåller regeringen att innovationssystemet ska stärkas med satsningar som avser bl.a. strategiska innovationsprogram, forskningsinstitut, test- och demonstrationsmiljöer och sänkta trösklar för nyttiggörande och kommersialisering. Regeringen anför att dessa satsningar kommer att bidra till att möta samhällsutmaningarna, nyttiggöra forskningsresultat och stärka Sverige som kunskapsnation.

Regeringen konstaterar att Sverige och världen står inför stora utmaningar som kräver ny kunskap och framhåller att pandemin mer än någonsin visat vikten av forskning för att möta sådana samhällsutmaningar. Regeringen anser därför att det är mycket angeläget att fortsätta med strategiska forsknings- och innovationssatsningar som kopplar till nationella och globala samhällsutmaningar. Agenda 2030 och Parisavtalet utgör viktiga referenspunkter för regeringens prioriteringar. När det gäller politikens inriktning framhåller regeringen bl.a. att investeringar i kunskap bygger ett starkt samhälle och målsättningen att Sverige ska vara en ledande forskningsnation. Regeringen presenterar vidare övergripande satsningar på bl.a. strategiska forsknings- och innovationssatsningar som ska möta samhällets utmaningar, forskningsinfrastruktur för utveckling och tillväxt, stärkt innovationskraft och en nationell strategi för EU-samarbetet inom forskning och innovation.

Regeringen framhåller att Sverige är ett av världens mest innovativa länder, men konstaterar samtidigt att det även fortsättningsvis behövs investeringar för att bibehålla och utveckla innovationssystemet och konkurrenskraften. Det nationella innovationssystemet behöver därför enligt regeringen stärkas och utvecklas för att möta samhällsutmaningar, nyttiggöra forskningsresultat och stärka det globalt konkurrensutsatta näringslivet i hela landet. Regeringen ser ett behov av att stimulera näringslivets fortsatta förmåga att investera i forskning och innovation, särskilt forskningsintensiva små och medelstora företag,

för att främja samhällets omställning och näringslivets omstart och förnyelse. De innovationssatsningar som föreslås riktas bl.a. till förbättrad samverkan mellan stora såväl som små och medelstora företag, lärosäten, forskningsinstitut och offentlig sektor i hela landet. Parallellt skapas förutsättningar som bidrar till en omställning och hållbar utveckling i linje med Agenda 2030 där innovation spelar en central roll vid adressering av globala utmaningar.

Regeringen konstaterar att världsekonomens omställning från fysiska till immateriella tillgångar har accelererat sedan betänkandet Ökat värdeskapande ur immateriella tillgångar (SOU 2015:16) redovisades, liksom även utvecklingen av ett öppet vetenskapssystem. Regeringen anser att vikten av att dessa tillgångar hanteras strategiskt därmed har fortsatt att öka. Det handlar t.ex. om att skydda forskningsresultat så att svensk konkurrenskraft och nyttiggörandet av svenska innovationer kan fortsätta att öka. För att åstadkomma en sådan utveckling anser regeringen att forskare och entreprenörer behöver medvetandegöras om vilka immateriella tillgångar man besitter, och medvetet väljer att hantera dessa tillgångar strategiskt. Regeringen uppger att frågan för närvarande bereds i Regeringskansliet.

Regeringen framhåller att tillgången till relevanta test- och demonstrationsmiljöer i alla delar av landet utgör en central funktion i ett välfungerande och internationellt konkurrenskraftigt innovationssystem. Eftersom dessa miljöer ofta kräver stora investeringar som de flesta företag inte har råd att vare sig bygga eller driva menar regeringen att offentliga investeringar från bl.a. staten och regionerna många gånger är en förutsättning. Regeringen anser därför att det bör genomföras insatser inom test och demo inom de fem samhällsutmaningar som även omfattar regeringens fyra samverkansprogram. Regeringen tillför därför medel till Vinnova bl.a. för vidareutveckling och investeringar i test och demo samt för att stimulera nyetableringar av test och demo både i privat och i offentlig regi, såväl som stärkt internationellt samarbete.

För att Sverige ska kunna vara ett av världens främsta forsknings- och innovationsländer anser regeringen att det är viktigt att säkerställa att den statliga organisationen för forsknings- och innovationsfinansiering är väl anpassad till samhällsutmaningarna och fungerar på ett ändamålsenligt, kvalitativt, samordnat och kostnadseffektivt sätt. Det handlar dels om de statliga forskningsfinansiärerna, dels om övriga myndigheters forsknings- och innovationsfinansiering. Regeringen anför att den därför ser skäl att göra en översyn av den statliga forskningsfinansieringen.

## Motionerna

I kommittémotion 2020/21:3834 av Kristina Axén Olin m.fl. (M) yrkande 1 påtalas att svensk forsknings- och innovationspolitik behöver en ny agenda som sätter vetenskaplig kvalitet och excellens främst. Motionärerna framhåller att svenska lärosäten och svenskt näringsliv genom ett avsevärt större fokus på att bygga excellenta forsknings- och innovationsmiljöer kring svenska styrke-

områden kan konkurrera med världens främsta vetenskaps- och innovationsmiljöer. I yrkande 16 efterfrågas vidare ett tydligt och välfungerande regelverk för icke-materiella tillgångar för att främja innovation och entreprenörskap. Vidare förordar motionärerna i yrkande 24 ett tillkännagivande om att forskningsrådet Formas ska göra en vidare avvägning och analys av hur behovet av forskning och innovation ser ut när det gäller gröna bränslen. Formas bör därefter initiera nya forskningsutlysningar som när forskningsrådet finner är lämpligt inkluderar utveckling och innovation i samverkan med andra aktörer, t.ex. RISE och Vinnova. När det gäller det nationella forskningsprogrammet för klimatet framhåller motionärerna i yrkande 25 vikten av att det finns en helhetssyn på klimatfrågans många dimensioner. Motionärerna står bakom regeringens ökade satsningar på det nationella programmet för klimatet, men man vill se mer och hänvisar till satsningar som presenterats i Moderaternas budgetmotion för 2021. Budgetmotionen omfattar bl.a. ökade medel för forskning och innovation och test- och demoanläggningar i en riktad satsning.

I kommittémotion 2020/21:3805 av Patrick Reslow m.fl. (SD) yrkande 3 efterfrågas en kraftfull satsning på forskning om fjärde generationens kärnkraft, och motionärerna förordar att ett nationellt forskningsprogram som administreras av Formas även ska innehålla forskning om framtida kärnkraft. Motionärerna förordar vidare i yrkande 8 att riksdagen ska uppmana regeringen att snabbtreda vilka för- respektive nackdelar det finns med att slå ihop alla eller vissa av forsknings- och innovationsråden Vetenskapsrådet, Formas, Forte och Vinnova. Om utredningen kommer fram till att fördelarna överväger bör regeringen också agera i enlighet med det. När det gäller innovationspolitiken framhåller motionärerna i yrkande 9 vikten av att regeringen säkerställer att det genomförs tillförlitliga effektutvärderingar. Motionärerna anför att det i en särskild granskning av två av Vinnovas stödprogram inte gick att säkerställa några positiva effekter av stöden och att Riksrevisionen i en nyligen genomförd granskning påvisat att det finns allvarliga brister i effektutvärderingen av näringspolitiken och däribland innovationsstöden.

I kommittémotion 2020/21:3813 av Ilona Szatmari Waldau m.fl. (V) yrkande 6 förordas att riksdagen ska uppmana regeringen att utreda införandet av ett mål om att högst hälften av samtliga statligt finansierade forsknings- och innovationsanslag ska gå till män som forskar. För att stärka innovationskraften framhålls vidare i yrkande 13 att patent hos småföretag, startup-företag och uppfinnare behöver säkerställas. Motionärerna anför att patenträttegångar både är dyra och tar lång tid och anser att det bör utredas hur patenträttheterna kan stärkas och obalansen mellan parterna vid rättegångar minimeras. Vidare förordas i yrkande 14 att regeringen ska tillsätta en utredning om hur man kan öka kunskapen och öka forskningen om kooperativ och alternativa företagsformer. Motionärerna menar att det bl.a. behövs mer kunskap om hur kooperativa arbetarägda företag och företagsformer kan rustas inför framtida kriser.

I kommittémotion 2020/21:3833 av Pia Steensland m.fl. (KD) yrkande 4 förordas att det ska tillsättas en utredning i syfte att säkerställa att all statlig

forskningsfinansiering ska fördelas genom en kvalitetsprocess som den som Vetenskapsrådet har. När det gäller strategiska forskningssatsningar föreslås i yrkande 13 att det ska anslås resurser till forskning kring kärnkraften och dess bidrag till att säkra framtidens energiförsörjning i enlighet med den inriktning som Kristdemokraterna förordade i sin budgetmotion för 2021. Motionärerna anför vidare att Sverige behöver fler personer och företag som ser värdet av att våga pröva att omvandla en idé till innovation. Dagens villkor när det gäller det immateriella värdeskapandet missgynnar mindre aktörer som t.ex. startup-företag, universitetsforskare och enskilda uppfinnare, enligt motionärerna. I yrkande 27 förordas därför att regeringen ska tillsätta en utredning som ska se över hur de ekonomiska obalanserna vid rättegångar om patent påverkar innovationsviljan och föreslå förändringar med internationella jämförelser som inspiration.

## Vissa kompletterande uppgifter

### *Aviserade propositioner och skrivelser*

Inriktningen för forskning och innovation inom energiområdet för åren 2021–2024 kommer att anges i en särskild proposition. Enligt propositionsförteckningen avser regeringen att överlämna en sådan proposition till riksdagen den 2 mars 2021.

Regeringens skrivelse med anledning av Riksrevisionens rapport om effektutvärderingar av näringspolitiska insatser ska överlämnas till riksdagen senast den 22 april 2021.

### *Vinnovas regleringsbrev*

I regeringens regleringsbrev för Vinnova budgetåret 2021 framgår att myndigheten ska genomföra minst två utvärderingar av genomförda insatser. De insatser som utvärderas ska vara av budget- och verksamhetsmässig betydelse och extern expertis ska nyttjas. Ett jämställdhetsperspektiv ska ingå i utvärderingen. Vinnova ska vidare föra dialog med Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser (Tillväxtanalys) om vilka insatser som utvärderas och metoder inklusive utvärderingsbarhet för detta. Utvärderingarna ska omfatta resultat och när det är möjligt effekter av stödet från myndigheten. Uppdraget ska redovisas till regeringen senast den 31 mars 2022.

Vinnova ska vidare fortsätta utveckla arbetet med jämställdhetsintegrering i syfte att verksamheten ska bidra till att nå de jämställdhetspolitiska målen (skr. 2016/17:10). Myndigheten ska redovisa inriktningen för det fortsatta arbetet med jämställdhetsintegrering för åren 2022–2025 till regeringen senast den 1 september 2021.

### *Mål om patentintrång*

I mål om patentintrång är det normalt enskilda som tvistar inom ramen för en civilprocess. Patentintrång kan dock även behandlas inom ramen för en straffprocess där den som uppsåtligt eller av oaksamhet har begått ett patentintrång kan dömas till böter eller fängelse. En förutsättning för att en åklagare ska väcka åtal för brottet är att målsäganden gör en åtalsanmälan och att åtal motiveras från allmän synpunkt (57 § patentlagen). Hösten 2016 inrättades två specialdomstolar (Patent- och marknadsdomstolen och Patent- och marknadsöverdomstolen) som ska handlägga i princip samtliga landets immaterialrättsliga, konkurrensrättsliga och marknadsföringsrättsliga mål och ärenden. Avsikten med domstolarna är att öka kvaliteten i dömandet och att uppnå en effektivare rättsprocess för immaterialrättsmålen. I betänkandet Ett enhetligt patentskydd i EU (bet. 2013/14:NU21) framhöll utskottet att det enhetliga patentsystemet kommer att innebära att sökande enklare, snabbare och billigare kan få patentskydd med stor utbredning. En patenthavare som vill försvara sitt patent kommer i det nya systemet att kunna väcka talan i en enda domstol i stället för att som i dag behöva göra det i olika länder. För patenthavarna innebär det en ökad förutsebarhet och minskade kostnader.

Den 1 september 2020 genomfördes lagändringar (prop. 2019/20:149, bet. 2019/20:NU18) som innebär att kraven för att väcka allmänt åtal när det gäller patentintrång sänktes något i förhållande till vad som gällde tidigare.

Våren 2020 behandlade utskottet liknande yrkanden som de nu aktuella om mål om patentintrång. I betänkandet (bet. 2019/20:NU18) redogjorde utskottet för att det enligt uppgift från Regeringskansliet fanns indikationer på förkortade handläggningstider för immaterialrättsliga mål. Patent- och marknadsdomstolens egna uppgifter visade bl.a. på att antalet ineliggande patentmål som är äldre än två år hade minskat från 29 till 11 procent sedan domstolsreformen trädde i kraft samt att 75 procent av de allmänna immaterialrättsliga tvistemålen avgjordes inom 10,7 månader. Motsvarande siffra från Stockholms tingsrätt innan domstolsreformen genomfördes var ett och ett halvt år. Av Sveriges Domstolars årsredovisning för 2019 framgick vidare att Patent- och marknadsdomstolen under såväl 2017 och 2018 som 2019 avgjorde fler immaterialrättsliga mål och ärenden än vad som inkommit. Regeringskansliet uppgav även att regeringen arbetade på EU-nivå för att i detta sammanhang skapa bättre förutsättningar för små och medelstora företag, bl.a. inom ramen för det enhetliga europeiska patentsystemet. Fokus för arbetet angavs vara att skapa en snabb och effektiv domstolsprocess inte minst för små aktörer. Utskottet avstyrkte motionsyrkandena och anförde bl.a. att det hade genomförts förändringar som enligt utskottets uppfattning bör leda till att handläggningstiderna förkortas och processkostnaderna minskar, vilket utskottet också tidigare anfört. Utskottet ansåg också att det förtjänades att åter nämnas att det t.ex. har inrättats särskilda patent- och marknadsdomstolar som innebär ökad förutsebarhet och minskade kostnader för patenthavarna.

När det gäller frågan om tak för rättegångskostnader i patenttvister uppger Regeringskansliet att den svenska inställningen under förhandlingarna om det

enhetliga patentsystemet var mycket restriktiv. Skälen till det var bl.a. att det för svensk del skulle innebära att man frångår det redan etablerade systemet med generella begränsningsregler för alla former av civilrättsliga ”småmål” och den därutöver grundläggande principen om att den vinnande parten ska få ersättning för sina skäligen påkallade rättegångskostnader. Vidare skulle det kunna skapa incitament för oseriösa företag (s.k. patent-troll) att starta ogrundade processer, utan någon större risk, som skulle vara till skada för patenthavare. Flera remissinstanser var också mycket kritiska till den här typen av särlösningar. Enligt uppgift från Regeringskansliet skulle en sådan särlösning i nationell rätt för just patenthavare (men inte för t.ex. konsumenter) kunna bli svår att motivera.

I sammanhanget kan även nämnas att regeringen i budgetpropositionen för 2021 redovisar arbetet med att informera om och bidra till en ökad förståelse för hanteringen av immateriella tillgångar hos företag och aktörer inom det offentliga innovationssystemet. Vidare kan även nämnas att utredningen om ett effektivare innovationsstöd vid universitet och högskolor, vars betänkande (SOU 2020:59) nu är ute på remiss, bl.a. föreslår flera åtgärder som ska bidra till ett mer strategiskt arbete med immateriella rättigheter.

### *Kommissionens meddelande om en handlingsplan för immateriella rättigheter*

Kommissionen anser att styrkorna som finns i EU:s regelverk för immateriella rättigheter behöver vidareutvecklas genom att uppgradera regelverket där det finns behov och införa välvägd strategier för immateriella rättigheter för att hjälpa företag att dra nytta av sina uppfinningar och verk. I meddelandet (COM(2020) 760) identifierar kommissionen flera utmaningar inom det immaterialrättsliga området, bl.a. att EU:s immaterialrättssystem fortfarande är alltför fragmenterat med förfaranden som är alltför komplicerade, kostsamma och ibland otydliga och att alltför många företag och forskare inte drar full nytta av de möjligheter som ett immaterialrättsligt skydd erbjuder. För att möta utmaningarna föreslår kommissionen att ett antal åtgärder ska vidtas på området som fokuserar på att förbättra skyddet av immateriella rättigheter, uppmuntra framförallt små och medelstora företag att effektivt använda sina immateriella tillgångar, förenkla tillgången till och delning av immaterialrättsligt skyddade tillgångar, bekämpa intrång i immateriella rättigheter och verka för en rättvis spelplan på global nivå.

Den 11 februari 2021 hade utskottet en överläggning med regeringen om den svenska ståndpunkten med anledning av kommissionens meddelande (prot. 2020/21:23). Utskottet skriver också ett granskningsutlåtande om meddelandet med planerad justering den 11 mars 2021.

### *Jämställdhetsintegrering*

Genom utvecklingsprogrammet för jämställdhetsintegrering har regeringen bl.a. gett Vinnova i uppdrag att ha ett jämställdhetsperspektiv i alla beslutsprocesser. I en utvärdering av programmet konstaterar Statskontoret att Vinnova ökat andelen kvinnor som driver Vinnova-finansierade projekt inom området små och medelstora företag. I budgetpropositionen för 2020 (prop. 2019/20:1) framgår att Vinnovas bedömning var att insatserna kopplade till myndighetens arbete för jämställdhetsintegrering i bedömningsprocessen varit framgångsrika. Det hade enligt myndigheten stimulerat utveckling och verifiering av angreppssätt och metoder som gjort att Vinnova närmat sig de uppsatta jämställdhetsmålen.

### *Insatser för socialt företagande*

Regeringen fattade i februari 2018 beslut om en samlad strategi för sociala företag. Strategin har som mål att stärka utvecklingen av sociala företag så att dessa bättre kan delta i att lösa utmaningar i samhället samt bidra till att den offentliga sektorn uppmärksammar och använder socialt företagande och sociala företag som värdefulla aktörer i utvecklingen av ett hållbart samhälle. Strategin innehåller fem utvecklingsområden. Ett av dessa är att utveckla kunskap och mötesplatser för att synliggöra socialt företagande samt att öka den nationella kunskapsspridningen, kunskapsutvecklingen och möjligheten för utövare och potentiella utövare inom social innovation och socialt företagande att mötas och stärkas.

Som ett led i arbetet med strategin gav regeringen i februari 2018 Tillväxtverket i uppdrag (N2018/00713/FF) att bl.a. identifiera och genomföra insatser som bidrar till att stimulera tillväxt hos sociala företag samt att stärka utvecklingen av och kunskapen om sociala entreprenörer och sociala företag i hela landet. En slutrapport av uppdraget ska lämnas till Regeringskansliet senast den 1 mars 2021.

### *Tillkännagivande om forskning om kärnkraft*

Våren 2019 beslutade riksdagen om ett tillkännagivande om forskning om kärnkraft genom att bifalla en reservation i näringsutskottets betänkande om energipolitik (bet. 2018/19:NU14, rskr. 2018/19:253). I reservationen framhöll företrädare i utskottet för Moderaterna, Sverigedemokraterna, Kristdemokraterna och Liberalerna bl.a. att det är viktigt att Sverige kan behålla och förädla forskningskompetens inom området för att kunna hantera befintliga reaktorer och ha möjlighet att bygga nya men också avveckla äldre reaktorer på ett säkert och ansvarsfullt sätt. Reservanterna förordade därför att riksdagen skulle tillkännage för regeringen att satsningar på forskning bör ske inom alla relevanta energislag inklusive kärnkraft.

I skrivelse 2019/20:75 uppgav regeringen att man i regleringsbrevet för 2020 avseende Statens energimyndighet (Energimyndigheten) förtydligat i villkoren för anslaget 1:4 Energiforskning, anslagsposten 11 Forskning,

utveckling och innovation att Energimyndigheten har ansvar för strategiarbetet och har möjlighet att prioritera insatser kring alla relevanta energislag, inklusive kärnkraft, i den mån detta bedöms rimligt för att bidra till målen. Regeringen anförde vidare att den överväger att vid behov ta upp frågan i den kommande propositionen om forskning och innovation på energiområdet och att ärendet skulle beredas vidare.

I Energimyndighetens regleringsbrev för 2021 återfinns motsvarande formulering som i regleringsbrevet för 2020 när det gäller forskning om kärnkraft.

## Utskottets ställningstagande

Utskottet vill inledningsvis uttala sitt stöd för den presenterade inriktningen för forsknings- och innovationspolitiken som har sin grund i budgetpropositionen för 2021, som i sin tur bygger på en politisk överenskommelse mellan Socialdemokraterna, Centerpartiet, Liberalerna och Miljöpartiet.

I motion 2020/21:3834 (M) yrkande 1 anförs att svensk forsknings- och innovationspolitik behöver en ny agenda som sätter vetenskaplig kvalitet och excellens främst. Som framgår av propositionen avser regeringen att inrätta ett excellenscentrum. Utskottet konstaterar att syftet är att skapa ett långsiktigt stöd till forsknings- och utbildningsmiljöer som kan bygga upp forskningscentrum av högsta kvalitet som bidrar till att svensk forskning fortsätter att vara internationellt ledande. Utskottet noterar också att regeringens bedömning är att en långsiktig finansiering kommer att göra det möjligt att rekrytera internationellt framstående forskare under längre perioder. Utskottet anser att detta ligger i linje med det som efterfrågas i det nyss nämnda yrkandet och anser därför att riksdagen inte behöver agera i frågan.

När det gäller förslag om forskningsfinansieringen som finns i motionerna 2020/21:3805 (SD) yrkande 8 och 2020/21:3833 (KD) yrkande 4 konstaterar utskottet att regeringen avser att tillsätta en utredning för att säkerställa att den statliga organisationen för forsknings- och innovationsfinansiering är väl anpassad till samhällsutmaningarna och fungerar på ett ändamålsenligt, kvalitativt, samordnat och kostnadseffektivt sätt. Utskottet välkomnar en utredning och ser inte heller här någon anledning för riksdagen att agera i frågan.

I motion 2020/21:3805 (SD) yrkande 9 framhålls vidare vikten av att det genomförs tillförlitliga effektutvärderingar. Utskottet har ingen annan uppfattning än motionärerna i fråga om vikten av att säkerställa att statliga stöd till innovation får avsedd effekt. Utskottet konstaterar att Vinnova enligt regleringsbrevet för 2021 ska ta stöd av Tillväxtanalys i sitt arbete med att utvärdera insatser. Utvärderingarna som ska redovisas senast den 31 mars 2022 ska omfatta resultat och när det är möjligt effekter av stödet. När det gäller Riksrevisionens granskning om effektutvärderingar av näringspolitiska insatser som omnämns i motionen kommer utskottet att ha möjlighet att återkomma till de frågor granskningen aktualiserar i samband med behandlingen av regeringens

skrivelse med anledning av rapporten. Motionsyrkandet bör lämnas utan åtgärd.

Utskottet delar uppfattningen som kommer till uttryck i såväl propositionen som i några av de aktuella motionerna att en ambitiös forsknings- och innovationspolitik spelar en betydande roll när det gäller att möta stora samhällsutmaningar som t.ex. klimatförändringarna. Utskottet vill också understryka vikten av att nå målen i Parisavtalet och de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030. I det ingår omställningen till ett fossilfritt samhälle med minskade koldioxidutsläpp samtidigt som framtidens energiförsörjning säkras. Utskottet konstaterar att regeringen inom kort kommer att överlämna en proposition till riksdagen om inriktningen för forskning och innovation inom energiområdet för 2021–2024. Utskottet ser inga skäl för riksdagen att förekomma den beredningen med anledning av det som föreslås i motionerna 2020/21:3805 (SD) yrkande 3, 2020/21:3833 (KD) yrkande 13 och 2020/21:3834 (M) yrkande 24. Utskottet vill även påminna om att riksdagen redan har gjort ett tillkännagivande om forskning om kärnkraft som redovisats i det föregående. När det gäller det som anförs i motion 2020/21:3834 (M) yrkande 25 noterar utskottet vidare att även regeringen framhåller vikten av tillgång till test- och demonstrationsmiljöer och offentliga investeringar i dessa. Som framgår av propositionen, och som redovisats i det föregående, tillförs Vinnova medel för sådana miljöer. Motionsyrkandet bör därför enligt utskottet avslås.

Utskottet ser inte heller behov av ett tillkännagivande med anledning av det som förordas i motion 2020/21:3813 (V) yrkande 6 om jämställdhet. Utskottet delar motionärernas syn på att forsknings- och innovationspolitiken ska iakttä och främja jämställdhet och att kvinnors innovation är en viktig del i detta. Som framgår av propositionen finns det inom forskningspolitiken ett uttalat delmål under perioden 2017–2026 om att öka jämställdheten, och regeringen har bl.a. gett forskningsfinansiärerna i uppdrag att arbeta med jämställdhetsintegrering. Utskottet vill i sammanhanget framhålla Statskontorets utvärdering av Vinnovas jämställdhetsintegrering och myndighetens egna bedömning som redovisats i det föregående och som visar på positiva resultat.

När det gäller den sistnämnda motionens yrkande 14 om behovet av att öka kunskapen och forskningen om kooperativ och alternativa företagsformer anser utskottet att även detta förslag kan lämnas utan åtgärd. Utskottet vill i sammanhanget påminna om det uppdrag Tillväxtverket har att identifiera och genomföra insatser som bl.a. bidrar till att stärka kunskapen om sociala entreprenörer och sociala företag i hela landet och som ska slutredovisas den 1 mars 2021.

Utskottet vill med anledning av det som anförs i motionerna 2020/21:3834 (M) yrkande 16, 2020/21:3813 (V) yrkande 13 och 2020/21:3833 (KD) yrkande 27 inledningsvis framhålla att de immaterialrättsliga skydden skapar viktiga förutsättningar för att tillgängliggöra de kommersiella värdena av forskning och innovation. Väl fungerande immaterialrättsliga skydd är därför mycket betydelsefulla för svenska företags konkurrenskraft och tillväxtpotentialer. Som framgår i det föregående har utskottet i närtid avstyrkt liknande förslag

om processtider och kostnader i civilrättsliga mål om patent som de nu aktuella. Utskottet konstaterar vidare att den svenska inställningen till tak för rättegångskostnader under förhandlingarna om det enhetliga patentsystemet var mycket restriktiv oaktat regering. Skälen till detta har utskottet också redogjort för i det föregående. Utskottet vill understryka betydelsen av att immateriella tillgångar skyddas så att nyttiggörandet av svensk forskning och innovationsviljan hos svenska företag, uppfinnare och forskare kan fortsätta öka. Utskottet konstaterar att det pågår ett arbete när det gäller frågor om den strategiska hanteringen av immateriella tillgångar. I sammanhanget kan även kommissionens meddelande om en handlingsplan för immateriella rättigheter och utskottets kommande granskningsutlåtande om detsamma nämnas. Utskottet anser att riksdagen i nuläget kan lämna nyss nämnda motionsförslag utan vidare åtgärd.

Sammantaget anser utskottet att utbildningsutskottet bör avstyrka samtliga ovan nämnda motionsyrkanden.

Stockholm den 25 februari 2021

På näringsutskottets vägnar

*Lars Hjärmered*

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Lars Hjärmered (M), Anna-Caren Säterberg (S), Mattias Jonsson (S), Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M), Mattias Bäckström Johansson (SD), Monica Haider (S), Helena Lindahl (C), Lotta Olsson (M), Tobias Andersson (SD), Camilla Brodin (KD), Åsa Eriksson (S), Joar Forssell (L), Lorentz Tovatt (MP), Peter Helander (C), Josef Fransson (SD), Lorena Delgado Varas (V) och Solange Olame Bayibsa (S).

# Avvikande meningar

## 1. **Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige (M)**

Lars Hjälmered (M), Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M) och Lotta Olsson (M) anför:

Sverige rankas som en av världens mest innovativa och konkurrenskraftiga ekonomier av bl.a. World Economic Forum, Världsbanken och kommissionen. Samtidigt måste Sverige fortsätta att arbeta aktivt för ett livskraftigt näringsliv som främjar forskning, innovation och digitalisering i syfte att långsiktigt stärka svensk konkurrenskraft. Inte minst i spåren av coronapandemins effekter på ekonomin, näringslivet och samhället i stort.

För att goda villkor ska råda för nya innovationer krävs det en politik som stimulerar men inte hindrar den inneboende kraften hos forskare och innovatörer. Moderaterna har många förslag på insatser och reformer för att understödja ett livskraftigt näringsliv, främja forskning och innovation i näringslivet samt digitalisering som vi menar är avgörande för näringslivet. Alla dessa förslag behandlas inte här.

Vi anser att forsknings- och innovationspolitiken behöver en ny agenda som sätter vetenskaplig kvalitet och excellens främst. Med ett avsevärt större fokus på att bygga excellenta forsknings- och innovationsmiljöer kring Sveriges styrkeområden kan svenska lärosäten och svenskt näringsliv konkurrera med världens främsta vetenskaps- och innovationsmiljöer. I den nya forsknings- och innovationspolitiska reformagendan behöver tanken om att en ökad forskningsvolym leder till mer och bättre forskning överges. I stället behöver de ekonomiska förutsättningarna för excellenta miljöer och forskningslag stärkas.

För att främja innovation och entreprenörskap måste vidare s.k. kunskapsrelaterade tillgångar hanteras på bästa möjliga sätt. Bland större svenska börsbolag består 90 procent av företagets värde av icke-materiella tillgångar i form av t.ex. patent, varumärken och upphovsrättigheter. Det skapar utmaningar för allt från industriföretag till nya företag som vuxit fram i tider av digitalisering. För att både kunna ta till vara dessa tillgångar och behålla konkurrenskraftiga företag anser vi att det krävs ett säkert och tydligt regelverk för icke-materiella tillgångar. Detta saknas i dag och regeringen bör därför ta fram ett sådant regelverk.

En ambitiös forsknings- och innovationspolitik är också en viktig försäkring för att mildra konsekvenserna av klimatförändringarna. Vi är därför positiva till att regeringen har tillsatt ett nationellt forskningsprogram för klimatet som en fortsättning på den moderatledda regeringens strategiska forskningsområde om klimatet. Vi vill dock framhålla vikten av att det finns en helhetsyn som omfattar klimatfrågans många dimensioner i programmet. Ett gott

exempel på detta är att Formas inom kort ska utlysa medel om den svenska skogens roll i ett fossilfritt samhälle. Detta pekar enligt vårt förmenande på att forskningsfinansiären täcker in ett brett perspektiv av vägen mot ett fossilfritt samhälle och även att de beaktar konsekvenserna av detsamma. Vi står bakom regeringens ökade satsningar på det nationella programmet för klimatet, men vill se mer. Vi hade velat se att mer medel hade avsatts för forskning och innovation samt test- och demoanläggningar i form av en riktad satsning fram t.o.m. 2023. När det gäller Formas nationella forskningsprogram för klimatet anser vi att forskningsrådet ska göra en vidare avvägning och analys av hur behovet av forskning och innovation ser ut när det gäller gröna bränslen, som t.ex. biobränslen, vätgas och biogas. Formas bör därefter initiera nya forskningsutlysningar och inkludera utveckling och innovation i samverkan med andra aktörer såsom RISE och Vinnova när de finner det lämpligt. Regeringen bör anpassa kommande budgetar i enlighet med detta.

När det gäller förslagen som rör patent i motionerna 2020/21:3813 (V) yrkande 13 och 2020/21:3833 (KD) yrkande 27 vill vi uppmärksamma att det finns ett förslag i motion 2020/21:3483 (M) yrkande 13 om att se över processrätten i patenträttsliga mål som kommer att behandlas av näringsutskottet senare under våren. Vi ser dock i nuläget ingen anledning för riksdagen att agera i frågan med anledning av de aktuella motionerna.

Vi förordar därmed att utbildningsutskottet tillstyrker motion 2020/21:3834 (M) yrkandena 1, 16, 24 och 25.

## **2. Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige (SD)**

Mattias Bäckström Johansson (SD), Tobias Andersson (SD) och Josef Fransson (SD) anför:

I propositionen talar regeringen om samverkansprogrammen som verktyg för att möta samhällsutmaningar genom innovativa lösningar. Dessvärre kan vi konstatera att dessa program har kritiserats. Riksrevisionen har pekat på att det förekommer brister i effektivitet och att det finns otydligheter i uppdragen till myndigheter på området. Riksrevisionen har också noterat att det saknas ett systematiskt arbete för att prioritera och följa upp insatser. Myndigheten ansåg vidare att regeringen borde överväga en utvärdering av genomförda samverkansprogram och att regeringen inför framtida innovationssatsningar bör säkerställa att uppdrag ges med tidsramar som ger utrymme för förberedelser och planering. Utöver Riksrevisionens granskning har ett flertal rapporter påtalat brister i diverse offentliga stöd till näringslivet. Tillväxtanalys har t.ex. belyst brister på området genom att kritisera det stora antalet myndigheter som är involverade i administrationen. Vid en särskild granskning av två av Vinnovas stödprogram gick det inte att säkerställa några positiva effekter av stöden. Vidare påvisade Riksrevisionen i den nyligen publicerade granskningen Effektutvärderingar av näringspolitiken – bristande tillförlitlighet (RiR 2020:30)

att det återfinns allvarliga brister i effektutvärderingen av näringspolitiken, bl.a. när det gäller innovationsstöd.

Vi vill understryka att skattemedel ska brukas varsamt. Om det inte går att mäta om delar av politiken ger önskad effekt eller om det är ställt helt bortom rimliga tvivel att den inte ger önskad effekt bör den aktuella insatsen antingen struktureras om eller avslutas. Regeringen bör därför se över innovationspolitiken genom att bl.a. göra en översyn av samverkansprogrammen och säkerställa att det genomförs systematiska utvärderingar av dessa. Regeringen bör även framgent verka för tillförlitliga effektutvärderingar för att möjliggöra en ordentlig granskning av existerande innovationsstöd.

Vi anser vidare att regeringen bör snabbutreda vilka fördelar respektive nackdelar det finns med att slå ihop alla eller vissa av forsknings- och innovationsråden Vetenskapsrådet, Formas, Forte och Vinnova. Behovet av en ökad samordning mellan de statliga forskningsfinansiärerna har lyfts fram av Styr- och resursutredningen (SOU 2019:6). Om översynen visar att fördelarna med en sammanslagning överväger, vilket vi håller för troligt, bör regeringen agera i enlighet med detta.

I fråga om de insatser regeringen aviserar i propositionen vill vi när det gäller det nationella forskningsprogrammet om klimat, biologisk mångfald och ekosystem som administreras av Formas anföra följande. Vi saknar en satsning på framtida kärnkraft. Att inte satsa på den kanske säkraste och mest stabila kraftkällan, som dessutom har minimala utsläpp av koldioxid, menar vi inte är något annat än nonchalant och oansvarigt. Vi vill därför se en kraftfull satsning på forskning om fjärde generationens kärnkraft inom forskningsprogrammet. Regeringen bör därför i kommande budgetpropositioner minska sina anslag på övriga områden inom forskningsprogrammet till förmån för en sådan satsning.

När det gäller förslagen som rör patent i motionerna 2020/21:3813 (V) yrkande 13 och 2020/21:3833 (KD) yrkande 27 vill vi uppmärksamma att det finns ett förslag i motion 2020/21:717 (SD) yrkande 4 om att utreda ett tak för rättegångskostnader vid patenttvist som kommer att behandlas av näringsutskottet senare under våren. Vi ser dock i nuläget ingen anledning för riksdagen att agera i frågan med anledning av de aktuella motionerna.

Vi förordar därmed att utbildningsutskottet tillstyrker motion 2020/21:3805 (SD) yrkandena 3, 8 och 9.

### **3. Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige (V)**

Lorena Delgado Varas (V) anför:

Jag kan tyvärr konstatera att kvinnors innovation är ett eftersatt område. Det finns därför behov av såväl en jämställd forskningspolitik som en jämställd innovationspolitik. Många av de statliga stöd som finns för innovation och försöksstudier har en viss snedfördelning och många berörda kvinnor upplever svårigheter. Tillväxtanalys rapport Med kall eller varm hand? (2015:18) visar

på att kvinnor i lägre utsträckning än män får lån beviljade och att utdelningen per beslut också är lägre för kvinnor än för män. Regeringen bör därför utreda införandet av ett mål om att högst hälften av samtliga statligt finansierade forsknings- och innovationsanslag ska gå till män som forskar.

För att stärka innovationskraften anser jag att patent hos småföretag, startup-företag och uppfinnare behöver säkerställas. Patenträttegångar är väldigt dyra, vilket gör att få vågar ta risken att inleda en rättslig process. Kommissionen och FN:s immaterialrättsorgan (World Intellectual Property Organization, Wipo) har bland många andra studerat dessa frågor. Sammanfattningsvis har de kommit fram till att reglerna för rättegångar är en grundpelare i patentsystem, att kostnadsfördelning har en fundamental betydelse, att tidsutdräkten till det rättsliga utslaget har stor betydelse och att data för jämförelse mellan olika system saknas. I Sverige tar dessutom rättegångarna lång tid jämfört med liknande rättegångar i andra delar av världen. Regeringen bör därför utreda hur patenträttigheterna kan stärkas och obalansen mellan parterna vid rättegångar kan minimeras. Utredningen bör även undersöka hur obalansen påverkar nyttiggörande av forskning och innovationsvilja, och hur detta kan minimeras.

Regeringen bör vidare tillsätta en utredning om hur man kan öka kunskapen och forskningen om kooperativ och andra alternativa företagsformer. Jag saknar forskning om hur man kan möjliggöra och underlätta för hållbart företagande, ett hållbart företagande som klarar av kriser bättre. Här behöver forskningen öka, bl.a. om kooperativa arbetarägda företag och hur företagsformerna kan rustas inför framtida kriser. I dag är forskningen aktiebolagsorienterad, vilket jag menar ger ett näringsliv som inte är lika resiliент.

Jag förordar därmed att utbildningsutskottet tillstyrker motion 2020/21:3813 (V) yrkandena 6, 13 och 14. Det jag har anfört sammanfaller även med det som föreslås i motion 2020/21:3833 (KD) yrkande 27, och utbildningsutskottet bör därför tillstyrka även detta motionsyrkande.

#### **4. Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige (KD)**

Camilla Brodin (KD) anför:

Det nuvarande statliga forskningsfinansieringssystemet med forskningsråden (Vetenskapsrådet, Formas och Forte) och Vinnova inrättades 2001. Vid sidan av dessa fyra aktörer har t.ex. Statens energimyndighet omfattande finansiering av forskning och innovation. I propositionen aviserar regeringen att den ser skäl att göra en översyn av den statliga forskningsfinansieringen. I likhet med regeringen konstaterar jag att svensk och internationell forsknings- och innovationspolitik alltmer har inriktats på att möta samhällsutmaningar, vilket har inneburit att många satsningar har blivit mer tvärsektoriella och berör flera finansierare. Forskningsfinansieringen beskrivs som överlappande där alla forskningsråd i varierade grad finansierar både grundforskning och behovs-

motiverad forskning. Förutsättningarna för forskning och innovation har utvecklats genom digitalisering och mer avancerad forskningsinfrastruktur. Vetenskapen har avancerat, internationella samarbeten växer, antalet finansierare är många och systemet beskrivs som fragmenterat. Det kan vara en utmaning för den enskilda forskaren som ska söka forskningsmedel. Jag välkomnar därför den aviserade utredningen. Regeringen utvecklar dock inte närmare vilka principer översynen ska grundas på. För att främja kvaliteten i forskningen bör utredningen syfta till att all statlig forskningsfinansiering fördelas genom samma kvalitetsprocess som den som Vetenskapsrådet har. Vidare bör nuvarande forskningsresurser på myndigheter utan forskningsfinansieringsuppgifter frigöras så att de kan fördelas baserat på forskningens kvalitet. I utredningen bör även frågan om relationerna mellan forskningsfinansierarna och universitet och högskolor ingå. Aspekter som medfinansiering, overheadfinansiering och finansiering av anställda forskares löner bör också beaktas.

Min uppfattning är vidare att den stora merparten av forskningsfinansieringen ska utgöras av det fria forskningsstödet. Samtidigt ser jag behov av att komplettera det fria forskningsstödet med ett antal strategiska forskningssatsningar inom ett antal områden som kräver särskild uppmärksamhet. Ett sådant är forskning kring kärnkraften och dess bidrag för att säkra framtidens energiförsörjning. Inriktningen för en sådan satsning bör vara i enlighet med det som förordas i motion 2020/21:3626 (KD).

Avslutningsvis vill jag framhålla att Sverige behöver fler personer och företag som ser värdet av att våga pröva att omvandla en idé till en innovation. Dagens villkor när det gäller det immateriella värdeskapandet missgynnar dock mindre aktörer som t.ex. startup-företag, universitetsforskare och enskilda uppfinnare. Sverige skiljer sig här på ett negativt sätt jämfört med många andra EU-länder. När det gäller tvister kring patent är det en låg andel som går till rättegång eller skiljemannaförfarande i Sverige. Dagens system gör att det kan vara mycket kostsamt att driva en process. Kostnaden är dessutom inte känd på förhand och det finns dessvärre skäl att tro att många mindre aktörer har avstått från att hävda sina rättigheter på grund av denna osäkerhet. Jag anser att de mindre aktörernas möjlighet att få sin patenträtt prövad behöver stärkas. Det finns därför anledning att undersöka hur dagens regelverk påverkar nyttiggörandet av forskning och innovationsviljan. I Tyskland och England har det införts särskilda rättegångsregler där det på förhand bestäms ett högsta belopp som en part kan dömas att betala till den vinnande parten för dennes juridiska ombudskostnader. Detta har skapat en förutsägbarhet som gynnar balansen mellan aktörer med olika finansiell muskelstyrka. Jag menar att det skulle vara en viktig pusselbit för att förbättra det svenska innovationsklimatet. Regeringen bör därför utreda hur de ekonomiska obalanserna vid rättegångar om patent påverkar innovationsviljan och föreslå förändringar med internationella jämförelser som inspiration.

Jag förordar därmed att utbildningsutskottet tillstyrker motion 2020/21:3833 (KD) yrkandena 4, 13 och 27. Det jag har anfört sammanfaller

även med det som föreslås i motion 2020/21:3813 (V) yrkande 13 och utbildningsutskottet bör därför även tillstyrka detta motionsyrkande.

## Särskilt yttrande

### **Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige (L)**

Joar Forssell (L) anför:

Som framgår av detta yttrande står jag bakom propositionen, som har sin grund i den budgetpolitiska överenskommelsen mellan Liberalerna, regeringen och Centerpartiet.

När det gäller förslagen som rör patent i motionerna 2020/21:3813 (V) yrkande 13 och 2020/21:3833 (KD) yrkande 27 vill jag uppmärksamma att det finns ett förslag i motion 2020/21:3262 (L) yrkande 6 om att patenträttigheter måste stärkas och om att se över regelverket för att bättre skydda dem som drabbas av patentintrång. Förslaget i den sist nämnda motionen kommer att behandlas av näringsutskottet senare i vår. Jag står bakom utskottets ställningstagande att riksdagen i nuläget kan lämna de aktuella motionsförslagen utan åtgärd, men vill med detta särskilda yttrande tydliggöra min avsikt att återkomma i frågan.